

**Unios notatserie
nr. 4/2021**

Før
statsbudsjettet
2022
(og stortingsvalget 2021)

Erik Orskaug, sjeføkonom i Unio

9. september 2021

Innhold	Side
Ut av pandemien.....	3
Norsk økonomi	4
Klima, naturmangfold og elektrifisering	6
Arbeidsmarkedet.....	8
Skatter og avgifter	9
Grunnrenteskatter og olja	10
Kommuneøkonomien	11
ABE-kuttene	12
Lønns- og prisveksten	13
Produktivitetsveksten	14
Organisasjonsgrad, fagforeningskontingent og AFP	15
Pensjonene	16

Unios notatserie på www.Unio.no (utdrag)

- Nr 5 2009 Offentlig tjenestepensjon – om meklingsresultatet 2009
- Nr 6 2010 Kombinasjon arbeid og pensjon
- Nr 1 2011 Brutto er best
- Nr 5 2011 Uførepensjon og skatt
- Nr 7 2011 Kunnskapskommunen
- Nr 1 2012 På arbeidsgivers nåde – privat tjenestepensjon
- Nr 2 2012 Er forskning arbeid?
- Nr 5 2012 Hybriden – tjenestepensjon à la carte
- Nr 6 2012 Frontfagsmodellen – modell under press
- Nr 7 2012 Hybriden – Unios hørings svar
- Nr 1 2013 Yngre årskull og offentlig tjenestepensjon
- Nr 5 2013 Ny uførepensjon i offentlig tjenestepensjon fra 2015
- Nr 6 2013 Ny uførepensjon i privat tjenestepensjon fra 2015
- Nr 4 2014 Handelsavtaler og handel med tjenester
- Nr 6 2014 Offentlig tjenestepensjon målt mot andre tjenestepensjonsordninger
- Nr 5 2015 Produktivitet – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens innstilling
- Nr 2 2016 Produktivitet II – Unios kommentarer til Produktivitetskomisjonens andre innstilling
- Nr 3 2016 Hvor høy avkastning bør det forutsettes for innskuddspensjon?
- Nr 7 2016 Innskuddspensjon – arbeidsgivers drøm
- Nr 8 2016 Cappelen-utvalget
- Nr 1 2020 Korona unntakstilstand
- Nr 2 2020 Finanspolitiske tiltak i forbindelse med korona-pandemien
- Nr 4 2020 Om å ta ut folketrygden ved 67 år og fortsette i jobb – virkninger av samordningsreglene
- Nr 5 2020 Medlemmer og yrkesaktive i LO, Unio, YS og Akademikerne
- Nr 8 2020 Unios kommentarer til Solberg-regjeringens statsbudsjett for 2021
- Nr 9 2020 Unios innspill til regjeringen Solberg i forkant av statsbudsjettet 2022
- Nr 1 2021 Før tariffoppgjøret 2021
- Nr 2 2021 Unios kommentarer til Revidert budsjett 2021 og Kommuneproposisjonen 2022
- Nr 3 2021 Trygdeoppgjøret 2021
- Nr 4 2021 Før statsbudsjettet 2022 (og stortingsvalget 2021)

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

9.9.2021

Ut av pandemien

Budsjettpolitikken må brukes aktivt for å skape nye arbeidsplasser og hindre at arbeidsledigheten etter pandemien fester seg på et høyere nivå. Det grønne skiftet trenger statlig drahjelp, klarere rammebetingelser og en mer handlekraftig regjering.

Unngå varige stønadsløp for ungdom

Ungdommen er hardt rammet under pandemien. Nedstengning og digital hjemmeundervisning har svekket læringsutbyttet for mange og gitt økt ensomhet og psykiske vansker for andre. Digital hjemmeundervisning har rammet mange i levekårsutsatte byområder hardere enn andre. Etterslepet etter koronaen må tas på alvor. Lavterskeltilbud innenfor psykisk helse, f.eks. skolehelsetjenesten, og utdanningen på alle nivåer må styrkes. Sysselsettings- og arbeidsmarkedspolitikken må hindre at flere unge kommer inn i varige stønadsløp.

Styrk det forebyggende arbeidet

Forebygging taper ofte kampen om kronene selv om de samfunnsøkonomiske begrunnelsene er gode. Koronaen har tydeliggjort denne konflikten. Etterslepet i behandling, rehabilitering, habilitering og rusarbeid må tas på alvor for å unngå varige helseskader, økte behov for dyrere behandling og økte samfunnsøkonomiske kostnader av utstøting fra arbeidslivet.

Mer penger til kommunene for å styrke utdanning, helse og omsorg

Kommuneøkonomien må styrkes og kommunene brukes aktivt i kampen mot den høye arbeidsledigheten. De frie inntektene i 2022 må økes med 3 mrd. kroner ut over Kommuneproposisjonens forslag for at kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg kan styrkes med 2 mrd. kroner. Kommunene må få midler til å framskynde vedlikehold, nybygg, digitalisering av offentlig sektor og til å styrke det generelle tjenestetilbudet, herunder økt grunnbemanningen i helse- og omsorgstjenestene og flere lærere i barnehage og skole.

Øk statens forskningsinnsats til 2 pst av BNP

Pandemien har vist at forskning er viktig for samfunnsberedskapen i tillegg til å danne grunnlaget for kunnskapsutvikling, omstilling og kvalitet. Statlig forskningsinnsats må økes til 2 pst av BNP fram til 2030 for å kompensere for lavere privat forskning og bidra til det grønne skiftet. Grunnbevilgningene i UH-sektoren må styrkes.

Økt CO2-avgift og forpliktende utslippsbudsjett for hvert år fram til 2030

Regjeringen økte CO2-avgiften med beskjedne 5 pst i år. Regjeringens egen Klimaplan for 2021-2030 viser at økningen må være på minst 15 pst per år. CO2-avgiften må omfatte alle sektorer. Staten må også være villig til å stille med eierkapital og risikokapital i samarbeid med private virksomheter for å få fram nye næringsvirksomhet og gode fornybarprosjekter. Norge trenger et forpliktende og ambisiøst utslippsbudsjett som reduserer CO2-utslippene innen 2030 med 55 pst. CO2-fangst må realiseres både i Brevik og på Klemetsrud.

Norsk økonomi

[SSB nedjusterte den internasjonale oppgangen i sine siste prognoser fra begynnelsen av september.](#) Koronapandemien er ikke over og lavkonjunkturen ute vil ikke gå over i en høykonjunktur før i 2023. Norges handelspartnere antas å ha en vekst på 5,4 pst i år og komme tilbake på trenden fra før pandemien om et par år. Den svakere utviklingen har også satt tydelige spor i finansmarkedene, lange renter er på nytt på vei ned og internasjonale forsyningskjeder særlig knyttet til leveranser fra Asia, vil ha problemer langt ut i 2022. Det er vanskelig å si om tendensene til økt inflasjon i flere land er varige eller om det f.o.f. skyldes flaskehals i leveringskjedene og dermed er av midlertidig karakter.

Litt forskjøvet innhenting

Norske husholdninger antas ikke å redusere sparingen like mye i 2021 som SSB anslo i våres. Den høye veksten i det private forbruket ventes derfor ikke å komme før i 2022 og den i hovedsak konsumdrevne veksten gir dermed litt mindre drahjelp i år, men desto mer i 2022 hvor privat konsum ventes å øke med hele 7,8 pst og fastlandsøkonomien med 3,8 pst. SSB venter at aktiviteten i norsk økonomi vil være tilbake på et normalt nivå i 2023. Usikkerheten er derimot sterkest på nedsiden, nye virusvarianter og ytterligere forstyrrelser i de internasjonale forsyningskjedene kan gi en svakere utvikling både internasjonalt og i norsk økonomi.

Moderat økning i bedriftsinvesteringene, jojo i petroleum

Fastlandsinvesteringene tar seg opp, men veksttakten er ikke like høy som i tidligere oppganger, særlig gjelder dette bedriftsinvesteringene. Petroleumsinvesteringene ventes samlet å gå ned med nesten 15 pst for de tre årene 2020-2022, mens dette mer enn tas igjen med høy vekst i petroleumsinvesteringene i 2023 og 2024. Dette tyder på at kronaskattelettelsene for oljeselskapene som Stortinget vedtok virker. Spørsmålet er om næringen og det grønne skiftet er tjent med at investeringene i petroleumssektoren svinger først ned med nesten 30 mrd. kroner for deretter å øke med 30 mrd. kroner i årene 2023 og 2024 når pandemien forhåpentlig er over og den langsiktige trenden må være et skifte fra petroleumsinvesteringer til fornybarinvesteringer.

Svak nedgang i arbeidsledigheten

SSB anslår AKU-ledigheten i år til 4,7 pst, noe høyere enn anslaget i mars og anslaget i Revidert nasjonalbudsjett (4,4 pst). Sysselsettingen ventes å vokse litt mer enn arbeidsstyrken og ledigheten vil gå svakt ned i 2022 og 2023 og ifølge SSB mot et «normalt nivå» i 2024 (3,9 pst) selv om dette vil være noe høyere enn ledighetsnivået i 2019 før pandemien (3,7 pst). SSB har lagt til grunn at oljepengetrukkningen over statsbudsjettet i løpet av 2022 vil ligge i underkant av handlingsregelens 3 pst av oljefondet.

Underliggende prisvekst nær inflasjonsmålet og økt lønnsvekst

Høye el-priser løfter KPI med 1,9 prosentpoeng i år, avgiftslettelser trekker noe ned, samlet anslår SSB at KPI øker med 3,3 pst i år, mens KPI-JAE øker med 1,9 pst. Med økt lønnsvekst på 3,1 pst (frontfagsoppgjøret 2,7 pst) går reallønna i år ned. Lønnsveksten ventes å stige til

3,6 pst i 2024, med prisvekst rundt 2 pst, gir det reallønnsvekst på om lag 1,5 pst i slutten av prognoseperioden.

Økte renter og roligere boligmarked

SSB venter første renteheving i september og at det vil ta 2 år å komme tilbake til en styringsrente på 1,75 pst som vi hadde før pandemien. Pengemarkedsrentene ventes å ta seg opp fra 0,5 pst i år til 2 pst i 2024, og et rammelån ventes å ha en rente på 3,4 pst i 2024. Den ekstremt lave renta vi har hatt de siste årene er et uttrykk for at økonomien har vært i krise. Med en mer normal situasjon framover, må vi ha en høyere rente. Dette vil sammen med god vekst i boligbyggingen i år og neste år ifølge SSB bidra til en utflating i boligprisveksten fram til 2024.

Tabell 1: Økonomiske anslag for norsk økonomi 2019-2024

	2019	2020	2021		2022	2023	2024
	SSB sept 21	SSB sept 21	FIN mai 21	SSB sept 21	SSB sept 21	SSB sept 21	SSB sept 21
Privat konsum	1,4	-6,9	4,7	4,1	7,8	4,0	3,5
Offentlig konsum	1,9	1,7	4,3	3,2	1,5	1,2	1,6
Br.inv. i utvinning og rørtransport	12,6	-4,1	-5,4	-2,0	-8,0	10,0	5,0
Br.inv. fastlandsbedrifter	5,6	-6,1	0,0	1,6	3,4	2,4	2,9
Boliginvesteringer	-1,7	-4,0	6,4	6,0	5,5	2,3	1,6
Br.inv. i offentlig forvaltning	7,2	-1,0	-0,8	-1,6	1,8	1,0	2,5
Eksport tradisjonelle varer	4,6	-2,2		6,4	2,3	2,9	2,6
Import tradisjonelle varer	5,7	-2,6		6,0	2,6	2,4	2,9
BNP Fastlands-Norge	2,3	-2,5	3,7	3,6	3,8	2,6	2,3
- industri og bergverk	2,7	-2,6		3,4	4,9	2,3	1,3
Sysselsatte personer	1,6	-1,3	0,5	0,7	1,4	0,8	1,1
AKU-ledighet, nivå	3,7	4,6	4,4	4,7	4,4	4,2	3,9
Registrert helt ledige NAV	2,3	5,0	3,5	3,3*	2,6*		
Årslønn	3,5	3,1	2,4	3,1	3,1	3,2	3,6
KPI	2,2	1,3	2,8	3,3	1,9	1,5	2,1
KPI-JAE	2,2	3,0	2,0	1,9	2,2	1,9	2,0
Sparerate husholdningene, nivå	7,6	15,4		13,5	8,9	8,1	7,4
Pengemarkedsrente, nivå	1,6	0,7	0,6	0,5	1,2	1,7	2,0
Utlånsrente, rammelån, nivå	3,0	2,6		2,1	2,5	3,1	3,4
Råoljepris, kroner per fat	564	407	557	590	597	563	536
Importveid kronekurs (I-44), positivt tall angir svakere krone	2,9	6,7	-5,4	-5,0	0,4	0,0	0,0

Kilder: Konjunkturtendensene 2021/3 (SSB 1. sept 21) og Revidert nasjonalbudsjett 2021 (FIN 11. mai 21)

*Anslag i NAV Arbeid og velferd 2/2021

Klima, naturmangfold og elektrifisering

Vi har 10 år på å oppfylle Parisavtalen. Klimagassutslippene skal halveres innen 2030. Koronapandemien har gitt en kraftig demper på aktiviteten verden over, og kanskje vil CO₂-utslippene gå ned så mye som 6-8 prosent i år. Skal vi klare målene som er satt for dette tiåret, må de årlige reduksjonene være i denne størrelsesorden hvert år fram til 2030.

Norge er en del av [EUs klimarammeverk](#) fra 2021 til 2030. Vi trenger et offensivt utslippsbudsjett med større kutt tidlig i perioden. Tiltakene må ta hensyn til at vi ikke bare skal nå et mål i 2030, men at vi når utslippsmålet for hele tiåret. [Klimakur 2030](#) viste at bare ett års utsettelse av tiltak reduserer utslippsreduksjonene fram til 2030 betydelig. Virkemiddelbruken må skjerpes kraftig sammenliknet med dagens politikk som i for stor grad lener seg på resultatene av el-bilpolitikken.

Økning i CO₂-avgiften må kombineres med tiltak mot økte sosiale forskjeller

En kraftig økning i CO₂-avgiften er et effektivt virkemiddel, en slik økning vil virke kostnadseffektivt og kuttene kommer der de er billigst å gjennomføre. CO₂-avgiften må økes med minst 15 pst årlig fram til 2030 om vi skal nå målene i [Klimameldingen](#). En slik økning skulle ha startet allerede med årets statsbudsjett. CO₂-avgiften må også gjøres generell slik at alle næringer og anvendelser omfattes. Bensin og diesel må omfattes av økningene. Staten må raskt bidra til å få opp ladeinfrastruktur der markedet ikke klarer dette.

Skal vi nå klimamålene innen 2030, må det i tillegg til økte avgifter settes inn betydelige tiltak også på andre områder, men jo svakere økningene i CO₂-avgiften blir og jo mindre den gjøres generell, jo mer må klimapolitikken lene seg på andre virkemidler som ikke alltid er like kostnadseffektive. Vi ser f.eks. at el-bilpolitikken gir store utslippskutt, men denne politikken koster også samfunnet stort i form av tapte skatteinntekter, langt mer enn de direkte kostnadene av en kraftig økning i CO₂-avgiften.

For å sikre oppslutningen om klimapolitikken og for å hindre at miljøavgiftene gir økte sosiale forskjeller, må store deler av de økte inntektene fra CO₂-avgiftene brukes på skattelettelser som treffer lave og middels inntekter eller på overføringer og offentlige tjenester som treffer de samme gruppene.

Naturmangfoldet er truet

FNs internasjonale naturpanels (IPBES) tilstandsrapporter om jordas natur og biomangfold har slått fast at tap av naturmangfold er en like stor trussel mot verden som klimaendringene og at klima og naturmangfold henger sammen. Klimatiltakene må derfor gjennomføres innenfor en helhetlig forståelse av bærekraftbegrepet, og vurderinger av hvordan man tar vare på naturressurser og det biologiske mangfoldet hører med i en vurdering av hva som er samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Partssamarbeidet må brukes i klimakampen

Det meget godt utbygde partssamarbeidet i arbeidslivet er velegnet til å initiere omstillinger som er nødvendige. Ansatte må trekkes med i omstillingsprosessene på et tidlig stadium. Fagbevegelsens engasjement er viktig fordi det kan bidra til å få satt klimatiltakene

ut i livet og skape legitimitet. En samlet internasjonal fagbevegelse har krevd at overgangen til «grønn økonomi» ikke skal skje på bekostning av arbeidstakernes rettigheter, lønns- og arbeidsvilkår.

Klimakutt i offentlig virksomhet

Det må være et mål at offentlige virksomheter blir klimanøytrale innen 2030. En slik målsetting krever investeringer som virksomhetene vanskelig kan finne midler til innenfor tildelte budsjetter. Enova må styrkes og det bør opprettes et større fond tilsvarende klimasatsmidlene i kommunal og fylkeskommunal sektor, hvor også statlige virksomheter kan søke om støtte til tiltak som reduserer utslipp av klimagasser. Muligheten til økt energieffektivisering i eksisterende bygningsmasse utnyttes ikke godt nok. Vi må satse på en omfattende elektrifisering av hele samfunnet. Energieffektivisering skal lønne seg, det skaper flere arbeidsplasser og bidrar til det grønne skiftet.

Videre må offentlig sektor bruke sin innkjøpsmakt som virkemiddel for klimakutt og grønn omstilling, og staten må lage regelverk og rammebetingelser på enkeltområder som raskere får fram gode klimaløsninger, f.eks. at byggeplasser må gå over fra diesel til elektrisitet.

CO2-fangs både i Brevik og på Klemetsrud

Norge som oljenasjon har et særlig ansvar, vi bør derfor gjennomføre flere fullskala prosjekter på fangst og lagring. Fangst på tusenvis av punktutslipp i hele verden er avgjørende for å få de globale utslippene ned. Her har Norge mulighet til å eksportere god klimateknologi og tilby lagring av CO2-fangst til andre land. Stortinget må sikre CO2-fangst for sementfabrikken i Brevik og for forbrenningsanlegget på Klemetsrud.

Markedet klarer ikke overgangen fra fossil energi til fornybarenergi alene

Myndighetene må ta et mer aktivt ansvar for at utfasingen av investeringsaktiviteten på norsk sokkel styres slik at omstillingskostnadene både for oljearbeidere og verkstedarbeidere blir minst mulig. Det er vanskelig å tolke rapporten fra IEA fra mai 2021 på annen måte enn at det ikke bør åpnes nye oljefelt eller bores i andre områder enn der det allerede foregår produksjon. IEA slår fast at ingen nye olje- og gassfelt trengs i veikartet til netto nullutslipp, og at tilbudet av olje i økende grad vil bli konsentrert om en liten gruppe produsenter med lave kostnader. De skattefordelene som ble gitt petroleumsselskapene i fjor står seg dårlig sett i lys av de nye anbefalingene fra IEA.

Oljeselskapene bør pålegges å elektrifisere med havvind

For energiprodusenter som Norge vil dette få store konsekvenser for økonomi og samfunn. Klimautslippene fra produksjonen er marginale sammenliknet med klimautslippene fra bruken av olje og gass. Da er det liten trøst at produksjonen av norsk olje- og gass gir relativt lite utslipp. På kort sikt vil imidlertid elektrifisering av sokkelen bidra til at vi kan klare de nasjonale klimamålene. Den beste måten å få til rask elektrifisering og rask omstilling av olje- og leverandørnæringa er å pålegge oljeselskapene å bygge ut like mye havvind som de trenger til elektrifiseringen av sokkelen. Havvindmøllene bør ha hjemfallsrett etter en viss tid på samme måte som de private kraftverkene ble pålagt hjemfall i konsesjonslovene og industrikonsesjonsloven for over 100 år siden. Videre må det sikres nasjonal kontroll over kraftnettet som havvindmøllene skal knyttes til.

Arbeidsmarkedet

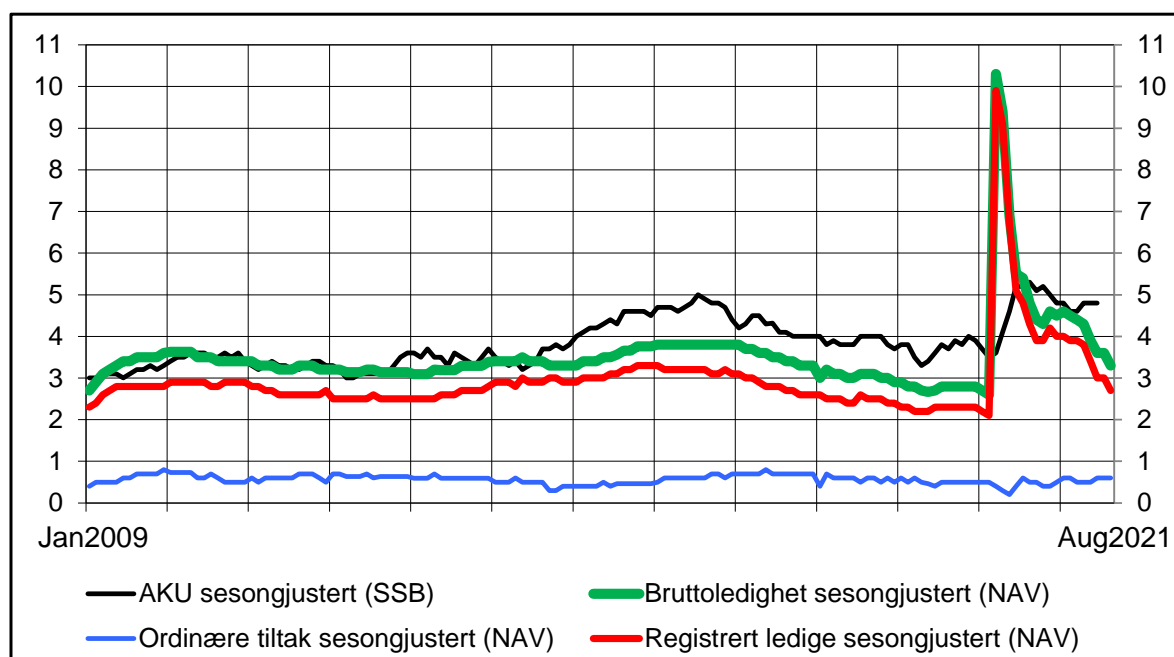
Den registrerte arbeidsledigheten går ned, men sysselsettingen preges fortsatt av pandemien, antall ledige er fortsatt høyt og de langtidsledige utgjør en meget stor andel av de arbeidsledige. [De siste AKU-tallene fra SSB](#) viser at den sesongjusterte arbeidsledigheten ikke har gått ned og holder seg på 4,8 pst av arbeidsstyrken.

Det er nå viktig å før en aktiv arbeidsmarkedspolitikk så ledigheten ikke biter seg fast på et høyere nivå enn før krisa. Den økonomiske politikken må bli mer sysselsettingsintensiv, bl.a. gjennom en mer aktiv bruk av kommunesektoren, og arbeidsmarkedspolitikken må styrkes med flere tiltaksplasser.

[Ved utgangen av august 2021 viser de sesongjusterte NAV-tallene](#) at det er 149.100 helt ledige, delvis ledige og arbeidssøkere på tiltak hos NAV, dette utgjør til sammen 5,2 pst av arbeidsstyrken. 2,7 pst er helt ledige og 1,9 pst er delvis ledige i august. Nedgangen i ledighet har vært størst i reiseliv og transport og blant de unge under 30 år. Oslo har høyest ledighet med 3,5 pst registrert av arbeidsstyrken som helt arbeidsledige.

Det alvorligste ved arbeidsledigheten er det store antall langtidsledige. Nesten 100.000 personer har vært arbeidssøkere i mer enn 6 måneder, dette utgjør 71 pst av arbeidssøkerne. 78.000 har vært arbeidssøkere i mer enn 12 måneder. Mange sliter nå i et svakt arbeidsmarked. NAV melder at de med behov for hjelp til å få jobb nesten ikke har hatt nedgang i ledigheten. Antall plasser under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene ble økt med 7.000 i årets statsbudsjett og seinere med nye 3500 i forbindelse med krisepakka i slutten av januar. Langt flere blant de koronaen-ledige og de 65.000 som var helt arbeidsledige før koronaen traff, må få tilbud om arbeidsmarkedstiltak. I dagens situasjon er dette ekstra viktig for å hindre utstøting fra arbeidsstyrken og varige stønadsløp.

Figur 1: Arbeidsledighet og ordinære tiltak i prosent av arbeidsstyrken

Kilde: NAV og SSB

Skatter og avgifter

Skatte- og avgiftslettelsene under regjeringen Solberg har kommet opp i 36 mrd. kroner. Samtlige skattelettelser er hentet i oljefondet. Skattelettelsene bidrar til å svekke framtidig finansiering av velferden og bryter på flere områder med prinsippene som har ligget til grunn for skattereformene siden 1992, prinsipper som regjeringens eget utvalg (NOU 2021: 4, Om grunnlaget for verdiskaping, produksjon, sysselsetting og velferd etter pandemien, «2025-utvalget») ledet av en tidligere Høyre-statssekretær, mener det er viktig å bygge videre på.

Svak sysselsettingseffekt og dårlig fordelingsvirkning av regjeringens skattelettelser

Solberg-regjeringens skattelettelser har gitt en svakere sysselsettingsvekst enn om pengene hadde blitt brukt på å stimulere privat- og offentlig aktivitet. Etter koronaen blir handlingsrommet i finanspolitikken raskt mindre. Da må skatter og avgifter heller økes for å styrke velferdstjenestene og det grønne skiftet.

Skattelettelsene har økt ulikhetene. 10,6 mrd. kroner har gått til de ti prosent rikeste når skattenivået i 2021 sammenliknes med skattenivået i 2013. Deler av skattelettelsene har vært rettet ensidig mot de aller rikeste med de høyeste formuene. De tusen rikeste har i gjennomsnitt fått mer enn 1,5 mill. kroner i skattelette.

Prinsipper for et godt skattesystem

Skattene må vris slik at det blir billigere å sysselsette og dyrere å eie kapital, formue og eiendom og det må bli dyrere å forurense. De som har mest, må bidra mer til fellesskapet. Både OECD, IMF og ILO har sagt at det vil være vekstfremmende å vri noe av skattebyrden bort fra de med lavere inntekt og formue over på de med høy inntekt og formue. Små forskjeller fremmer økonomisk vekst og styrker tilliten i samfunnet, noe som er avgjørende i vår arbeidslivsmodell og som har vist seg å være avgjørende i pandemibekjempelsen.

Unio mener at skattene på store kapitalinntekter, store formuer og store eiendommer må økes. Fordelingshensynene kan ivaretas ved større bunnfradrag slik f.eks. Oslo kommune gjorde da de innførte eiendomsskatt. Alle skattereformer etter 1992 har lagt vekt på at brede skattegrunnlag gjør det mulig å ha lavere satser. Dette hovedprinsippet må videreføres. Fjerning eller innskrenkninger i skattegrunnlagene, særlig der disse i utgangspunktet virker godt for fordeling og effektivitet, strider mot prinsippene i skattereformene.

2025-utvalget peker bl.a. på at eksisterende skattegrunnlag bør utnyttes bedre, at nye og gode skattegrunnlag bør tas i bruk, at en grønn samfunnsøkonomisk lønnsom skatteomlegging bør gjennomføres og at tax-free-ordningen bør avvikles. Utvalget mener også at CO2-avgiften må være lik i hele kvotepliktig sektor.

Grunnrenteskatter og olja

Grunnrente er den ekstraavkastning eller renprofitt som oppstår når en produsent utnytter naturressurser i produksjonen. I Norge har vi lang tradisjon for at den grunnrente som oppstår ved utnyttelse av fossefall og i produksjon av olje- og gass skal tilfalle fellesskapet istedenfor energiselskapene. I petroleumssektoren er ekstraskatten på grunnrente så høy som 78 pst. Grunnrente er imidlertid noe som oppstår i en rekke næringer. Vi bør ha tilsvarende grunnrentebeskatning i oppdrett, havbruk, fiske, telesektoren eller fordelen ved å bo eller ha næringsseiendom der samfunnet har lagt inn store investeringer i kommunikasjon og offentlig velferd (f.eks. bysentra).

Grunnrenteskatter so er riktig utformet har den egenskap at de ikke påvirker investeringsbeslutningene. De er såkalt «nøytrale». Det vil si at en investering som er bedriftsøkonomisk lønnsom også vil være samfunnsøkonomisk lønnsom.

Utvid grunnrenteskattene til andre næringer

Ved å utnytte grunnrenteskatter og skatter som gir bedre ressursutnyttelse og miljøgevinster fullt ut, kan vi dempe vridningseffektene av andre skatter og avgifter. Regjeringen og Stortinget har så langt vært negative til å innføre grunnrentebeskatning i flere næringer. Havbruk er det nærmeste eksemplet, her har milliardærene dukket opp som paddehatter. Når det gjelder vindkraft, er regjeringens forslag om produksjonsavgift fra 2022 ikke godt nok. Et annet område er næringsseiendom. Grunnrente bør i større grad beskattes i byene. Eiendom høster betydelig ekstraavkastning av det offentliges tilrettelegging i sentrale strøk. I bysentra kan f.eks. avskrivningene av næringsbygg være null eller negative. Eller det kan innføres grunnrenteskatt på næringsbygg i visse strøk.

Godt grep for å ruste opp vannkraftsektoren

Grunnrenteskatten for vannkraftverk ble etter forslag fra regjeringen endret fra en periodiseringsordning for avskrivninger og friinntekt til en kontantstrømskatt der hele investeringen avskrives første år (og uten friinntekt). Den nye utformingen av grunnrenteskatten gir like mye proveny over prosjektets levetid, men mindre i investeringsåret slik at det vil gjøre oppgraderinger og nye investeringer mer lønnsomme på kort sikt.

Regjeringens forslag til endringer i petroleumskatningen

[Regjeringen har nylig foreslått et tilsvarende grep for petroleumsskatten](#), omlegging av grunnrenteskatten til en kontantstrømskatt, fjerne friinntekten og fjerne/reduere verdien av leterefusjonsordningen. Forslaget gir noe høyere skatt over tid, men viktigst er det at systemet blir «nøytralt» mht. investeringer. Forslaget står i skarp kontrast til den midlertidige skatteordningen som Stortinget vedtok i juni 2020 som ga umiddelbar utgiftsføring og økt friinntekt. Disse skattesubsidiene på flere milliarder kroner kan gjøre investeringer lønnsomme for oljeselskapene selv om de er ulønnsomme i et samfunnsøkonomisk perspektiv. Skal vi klare en jamn og troverdig nedtrapping av investeringsaktiviteten i oljesektoren som skal bygge opp under det grønne skiftet, må petroleumsskatten justeres slik at det samlet sett blir mindre lønnsomt å lete og bygge ut nye felt allerede fra neste år.

Kommuneøkonomien

Mange kommuner melder om stramme budsjetter og at de må kutte i kjernetjenestene. KS melder det samme, og kommunesektorens gjeld er rekordhøy. Viljen til å bruke kommunal sektor i gjenreisningen var langt større etter finanskrisa. Kommunene må få midler til å framskynde vedlikehold og nybygg, til å framskynde digitaliseringen av offentlig sektor og til å styrke det generelle tjenestetilbudet, herunder økt grunnbemanning i helse- og omsorgstjenestene, flere lærere samt styrke fastlegeordningen. Med andre ord en god blanding av midlertidige tiltak som kan reverseres senere og generelle tiltak som styrker tjenestetilbudet.

Regjeringen med svakt kommuneopplegget for 2022

I Kommuneproposisjonen for 2022 foreslo regjeringen at de frie inntektene i kommunesektoren skal økes med 2-2,4 mrd. kroner. Endelig forslag kommer i statsbudsjettet. Regjeringen «trekker bare fra» demografi og pensjonsutgifter og finner dermed et netto økonomisk handlingsrom på 0,5-0,9 mrd. kroner. En rekke andre områder spiser imidlertid av de frie inntektene: Flere psykisk syke pga. pandemien (særlig blant ungdom), oppdemmet etterslep i helsetjenestene, kunnskapshull pga. nedstengte skoler og utstrakt hjemmeundervisning. I tillegg kommer en rekke andre utgifter (se tabell) som gjør at det kanskje må kuttes opp til 2 mrd. kroner i kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg som er helt avhengig av veksten i de frie inntektene. Kommunesektoren vil dermed ikke bidra i kampen mot den høye arbeidsledigheten vi fortsatt vil ha i 2022 og kan dermed bidra til å forlenge krisa etter pandemien.

Unio har derfor krevd at de frie inntektene i kommunesektoren i 2022 økes med 3 mrd. kroner ut over det som regjeringen anslår som sektorens «netto» økonomiske handlingsrom. Dette vil kunne gi 2 mrd. kroner til styrking av kjernetjenestene utdanning, helse og omsorg. Videre må den enkelte kommune få kompensert for faktiske utgifter under pandemien, det holder ikke at en arbeidsgruppe med KS og staten nå sier at dette er ivaretatt på makronivå. Flere kommuner som har hatt det høyeste smittetrykket sier at de har store udekkede regning både fra i fjor og så langt i år.

Tabell 2: Kommunesektorens økonomiske handlingsrom 2022*

Regjeringens anslag på økning i frie inntekter	2,0-2,4 mrd.
Demografikostnader som må dekkes innenfor de frie inntektene	-0,9 mrd.
Økte pensjonskostnader ut over deflator	-0,6 mrd.
Bemannings- og pedagognorm barnehager (anslag KS)	-1,0 mrd.
Psykisk helsevern, langsiktige konsekvenser av pandemien (anslag)	-0,1 mrd.
Toppfinansiering ressurskrevende brukere (anslag brukt i 2021)	-0,3 mrd.
Annen mervekst helse og omsorg som ikke fanges opp av demografikostnadene	
Vedlikehold av fylkesveier (anslag brukt i 2021)	-0,5 mrd.
Ras-, flom- og skredsikring	
Aktivitetsplikt sosialhjelpsmottakere (anslag brukt i 2021)	-0,2 mrd.
Netto økonomisk handlingsrom frie inntekter	-1,6 - -2,0 mrd.

*Sammenliknet med inntekter i 2021 anslått i RNB. Kilde: Kommuneproposisjonen 2022 mm.

ABE-kuttene

Regjeringen Solberg har siden 2015 som en del av inndekningen på statsbudsjettet, årlig gjennomført såkalte «avbyråkratiserings- og effektiviseringskutt» (ABE-kutt) på 0,5 pst. eller mer i alle statlige virksomheter, sykehus, universiteter, høyskoler og forskningsinstitusjoner. Samlet utgjør regjeringens akkumulerte ABE-kutt fra 2015 til 2021 nå 14,2 mrd. kroner, tilsvarende lønnskostnadene til om lag 18 200 årsverk.

ABE-kutt brukes til å saldere budsjettet

Regjeringspartiene og budsjettpartner FrP har ved flere anledninger økt ABE-kuttene for å finne inndekning for økte utgifter eller nye skattelettelser. Senest i 2021-budsjettet ble ABE-kuttet økt fra 0,5 til 0,6 pst. Denne «lille» økningen alene utgjorde 365 mill. kroner tilsvarende lønnskostnadene til nesten 500 årsverk. Samlet ga dette et ABE-kutt i 2021 på 2,2 mrd. kroner tilsvarende 2 800 årsverk.

ABE-kutt svekker kvalitet, utdanning, førstelinje og beredskap

Kuttene har for lengst sluttet å være «effektive». ABE-kuttene går ut over kvalitet og utdanning, tjenester og førstelinje svekkes, stillinger står ubesatt og presset på de ansatte øker. ABE-kuttene er et godt eksempel på politisk ansvarsfraskrivelse. En regjering må si klart ifra om hvilke oppgaver som skal ha mer eller mindre ressurser. Effektiviserings- og produktivitetsarbeidet i offentlig sektor er viktig, men det må gjennomføres i samarbeid med de ansatte, og bygge på tillit og trygghet. Nå rammes store og viktige etater og sektorer av betydelige kutt som må tas ut i færre ansatte. ABE-kuttene har rammet det forebyggende arbeidet, svekket beredskapen og gjort kampen mot koronapandemien vanskeligere.

Det er svært bekymringsfullt at innsatsen mot arbeidslivskriminalitet svekkes når Arbeidstilsynet, NAV og Skatteetaten opplever reelle kutt i hundremillionersklassen som følge av ABE-kuttene. Saksbehandlingstiden i NAV har økt.

I universitets- og høyskolesektoren rapporterer de vitenskapelige ansatte om dårligere støttefunksjoner for forskning og undervisning de siste årene (APIKS-undersøkelsen 2018). Her vokser virksomhetenes budsjetter nå kun som følge av eksternt finansierte prosjekter, merproduksjon og øremerkede midler. Ytterligere kutt vil gjøre det enda vanskeligere å virkeliggjøre ambisjonene for kultur, forskning og høyere utdanning.

ABE-kuttene må evalueres

Unio mener at ABE-kuttene må stoppes og foreslår en forskningsbasert evaluering av reformens konsekvenser for kvalitet og effektivitet i offentlig sektor som kan danne grunnlag for en mer målrettet prioritering av offentlige midler og som tar hensyn til den faktiske budsjettssituasjonen i de enkelte virksomhetene.

Lønns- og prisveksten

Gullalderen for lønnsveksten etter 2000 ble etterfulgt av meget svak lønnsutvikling i årene 2014-2021. I perioden 2000-2013 var gjennomsnittlig reallønnsvekst på hele 2,5 pst per år. Høy etterspørsel etter norske råvarer (Kinaeffekten), sterk krone og lav importert prisvekst, store bytteforholdsgevinster, samt stor etterspørsel etter arbeidskraft bidro til gode lønnsoppgjør og høy reallønnsvekst. Oljeprisfallet i 2014, kraftig økning i elprisene i 2018 og koronapandemien fra 2020 har for årene 2014-2021 gitt den svakeste reallønnsutviklingen på flere tiår med beskjedne 0,4 prosent i årlig gjennomsnitt. Kraftig reallønnsnedgang etter oljeprisfallet gjorde at reallønningene først i 2019 var tilbake på samme nivå som i 2014.

Prognosemakerne er enige om at den økonomiske opphenting denne gangen går raskere enn etter oljeprisfallet og finanskrisa, og at lønnsveksten nærmer seg normalen neste år. Partene i arbeidslivet har i mange år gitt avgjørende bidrag til krisehåndteringen etter finanskrisa, oljeprisfallet og nå under koronapandemien, noe som sammen med kronesvekkelsen har bidratt til økt lønnsomhet og bedret konkurransevne i næringslivet. Det er nå viktig at lønnstakerne får sin rettmessige del av verdiskapingen og at alle de som har gjort en ekstraordinær innsats under koronaen får lønnsmessig uttelling. Her har både private og offentlige arbeidsgivere et ansvar.

Strukturendringer og el-priser vil påvirke reallønnsveksten

I 2020 ga såkalte strukturendringer høyere lønnsvekst enn hva de enkelte oppgjør skulle tilsi fordi flesteparten av de som ble permittert var lavtlønnede, dermed ble den statistisk målte lønnsveksten høyere, hhv. 3,1 pst i nasjonalregnskapet og 1,7 pst (eller mer) i de enkelte oppgjør. Dette året sprakk frontfaget også egen ramme grundig. I 2021 kan det se ut som noe av denne effekten reverserer. [SSB anslår likevel lønnsveksten i år til 3,1 pst](#) (frontfagsoppgjøret 2,7 pst), fordi deler av privat sektor, særlig bygge- og anleggsvirksomhet varehandel og reparasjon av motorvogner, antas å videreføre den høye lønnsveksten fra 2. kvartal. Anslaget for 2022 er også 3,1 pst og stigende til 3,6 pst i 2024.

I 2021 anslås det at høye el-priser vil løfte KPI med 1,9 prosentpoeng, avgiftslettelser trekker noe ned, samlet anslår SSB at KPI øker med 3,3 pst i år, mens KPI-JAE øker med 1,9 pst. Det gir reallønnsnedgang i år og litt større enn tallene viser fordi mange ikke har hatt høyere lønnsvekst enn frontfagsramma på 2,7 pst. Fra 2022 ventes det bedre reallønnsvekst.

Tabell 3: Reallønnsutviklingen

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Årslønnsvekst	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	3,1	3,1	3,2	3,6
KPI-vekst	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3	3,3	1,9	1,5	2,1
Reallønnsvekst	1,1	0,7	-1,9	0,5	0,1	1,3	1,8	-0,2	1,2	1,7	1,5
Reallønn 2014=100	100	100,7	98,8	99,3	99,4	100,7	102,5	102,3	103,5	105,3	106,8

	Årlig gjennomsnitt			
	00-20	00-13	14-21	22-24
Årslønnsvekst	3,9	4,5	2,8	3,3
KPI-vekst	2,1	2,0	2,4	1,8
Reallønnsvekst	1,8	2,5	0,4	1,5

Kilde: SSB årlig nasjonalregnskap og Konjunkturtendensene 2021/3 (3. sept. 2021)

Produktivitetsveksten

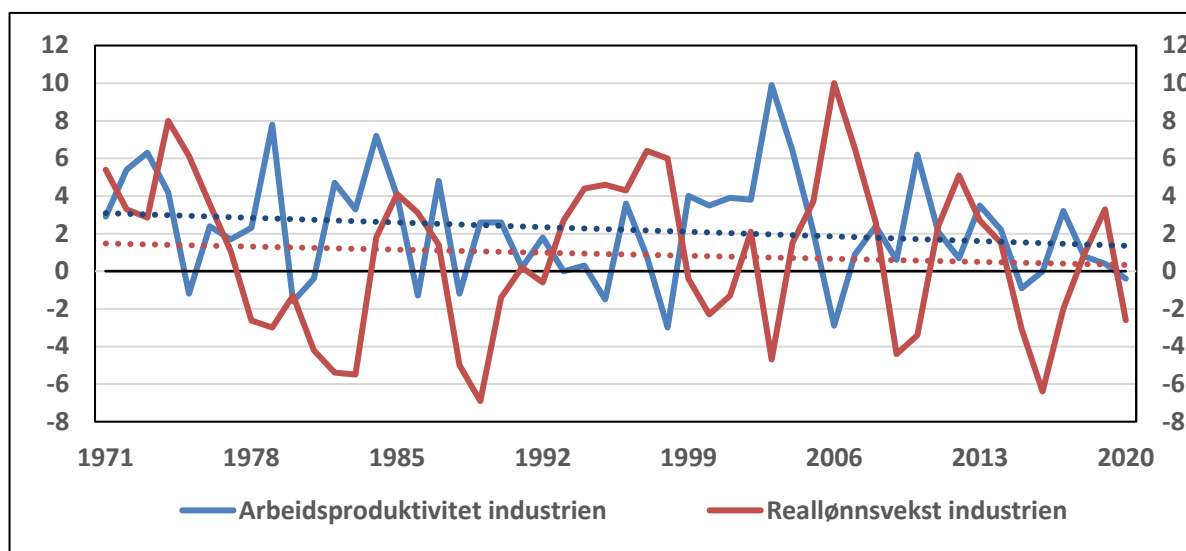
Arbeidsproduktiviteten i industrien, målt som bruttoprodukt i faste priser per utført timeverk, har vært svakt fallende i mange tiår. Mange OECD-land har hatt en tilsvarende utvikling etter 2005. For Norges del inntraff reduksjonen omtrent samtidig med en kraftig økning i arbeidsinnvandringen etter EU-utvidelsen i 2004. At innvandringen økte samtidig som den målte produktivitetsveksten falt, ble studert i en [SSB-publikasjon i 2015](#). SSB-studien korrigerer for at mange arbeidsinnvandrere har hatt lavere timelønn og finner at dette forklarer 25 prosent av fallet i produktivitetsvekst etter 2005.

Frontfaget må ha styrke til å hente ut produktivitetsveksten

Klassiske arbeidsgiverstandpunkter har vært på offensiven i flere år. Vi sliter med sosial dumping og lavlønnskonkurransen, tariffshopping, kutt i pensjonsrettigheter mv. Vi må skille mellom hva som øker produktiviteten og lønnsomheten for en virksomhet (hvor arbeidsgiver ofte ensidig jakter lavere kostnader) og hva som er samfunnsøkonomisk lønnsomt. Lavere lønn og dårligere pensjonsordninger gir ikke økt produktivitet, det bare endrer fordelingen av inntekt mellom arbeid og kapital. Et stadig større innslag i økonomien av arbeidsplasser med lav lønn bidrar tvert om til lavere produktivitet og lavere vekst. Det er derfor viktig at de som forhandler frontfaget har styrke til å holde trykk på produktivtetsarbeidet i næringslivet og hente ut arbeidstakernes andel av verdiskapingen.

Fallende arbeidsproduktivitet trenger ikke nødvendigvis være en trend som vil vedvare. Fallet er sterkt påvirket av «ytre hendelser» som lavlønnskonkurransen, finanskrisen, oljeprisfall og nå også koronapandemien. Det er fortsatt god grunn til å vente at lønnsveksten vil ligge rundt 3½ pst som et normalnivå i en konjunkturnøytral periode.

Figur 2: Arbeidsproduktivitet og reallønnsvekst i industrien 1970-2020 (NR-tall)

	1970-2020	70s	80s	90s	00s	10s	2020	00-20	00-13	14-20
Arbeidsproduktivitet industri	2,2	3,5	2,2	0,9	3,1	1,8	-0,4	2,3	3,1	0,8
Reallønnsvekst industri	0,9	2,7	-1,8	2,6	1,4	0,2	-2,6	0,6	1,5	-1,2

Kilder: SSB, årlig nasjonalregnskap

Organisasjonsgrad, fagforeningskontingent og AFP

Den norske arbeidslivsmodellen er kjernen i den norske modellen. Koronakrisa har vist hvor avhengige vi er av hverandre og hvor viktig arbeidslivsmodellen er for å få oppslutning om viktige beslutninger i en krisetid.

Organisasjonsgraden må økes

En viktig forutsetning for den norske arbeidslivsmodellen er høy organisasjonsgrad og høy reell oppslutning om norske tariffavtaler som grunnlag for lønn, pensjon og arbeidsforhold. Uten høy organisasjonsgrad forvitrer modellen. Arbeidstakere og arbeidsgivere må oppfordres til organisering. Andelen organiserte har falt noe siden 80- og 90-tallet, men har ligget stabilt på om lag 50 pst av alle arbeidstakere de 10 siste årene.

[Økt organisasjonsgrad er dokumentert å gi økt produktivitet.](#) Tillit og godt samarbeid mellom arbeidslivets parter, har stor betydning for produktiviteten fordi prosesser går lettere, transaksjonskostnadene blir lavere, informasjon og kunnskap flyter lettere, kompleksitet i prosesser reduseres osv. Alle parter, også arbeidsgivere og myndigheter, må ta ansvar for å få opp organisasjonsgraden og støtte opp om hovedorganisasjonene i arbeidslivet på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden. Det vil bidra til å hindre sosial dumping og uverdige arbeidsforhold, og styrke tariffavtalenes stilling som rettesnor for hvordan arbeidslivet skal organiseres.

Arbeidsgiverorganisasjonene NHO og Virke har en stor andel «medlemsbedrifter» som ikke har tariffavtale, men som antakelig bare «følger tariffen». Grunnen til dette er ikke bare at arbeidstakersiden ikke har krevd tariffavtale i disse virksomhetene, men også at arbeidsgiverne ikke vil risikere å bli tatt ut i streik og at de slipper AFP-kostnadene. NHO og Virke bør selv ta initiativ til at flest mulig av deres medlemsbedrifter inngår tariffavtale.

Justert AFP kan gi kraftig økning i organisasjonsgraden

[En justert AFP](#) i privat sektor som gir AFP-opptjening fra første krone og første dag, vil kunne være et kraftig insentiv til organisering og opprettelser av tariffavtaler i bransjer hvor dekningen i dag er lav. Når unge arbeidstakere ser at de kan tjene opp AFP-pensjon på samme måte som i folketrygden, vil det bli mye lettere å få støtte til krav om opprettelse av tariffavtaler. Regjeringen må stille opp økonomisk så AFP-ordningen blir gunstig og attraktiv. Det vil være en styrke for det organiserte og seriøse arbeidslivet og bidra til å slå tilbake sosial dumping og lavlønnskonkurransen som har preget deler av næringslivet de siste to tiårene.

Fullt fradrag for fagforeningskontingent

Fagforeningsfradraget har stått stille under Solberg-regjeringen siden 2013. Arbeidsgiverne har derimot fått økt sitt fradrag for medlemskap i arbeidsgiverorganisasjon siden dette fradraget bl.a. er utformet som en andel av lønnskostnadene.

Forskning viser at fagforeningsfradraget, gjennom økt andel organiserte, bidrar til å øke produktiviteten i virksomhetene. Økt fagforeningsfradrag vil bidra til økt organisering. Unio har i flere år krevd at det gis fullt fradrag for fagforeningskontingent.

Pensjonene

Unio har i mange år kjempet for at alderspensjonene skal reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisvekst, slik Stortingets intensjon var da Pensjonsreformen ble vedtatt. Dette ble innfridd med Stortingets omfattende behandling av trygdereguleringen i 2021.

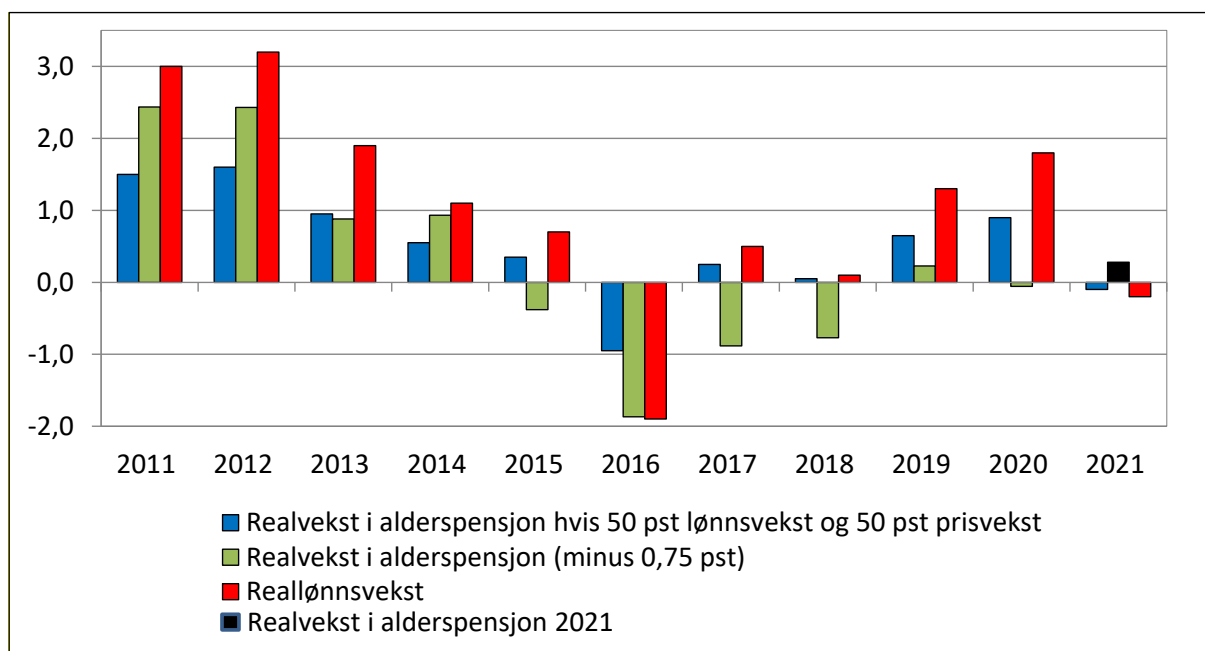
Reguleringsregimet for alderspensjon med «fradrag 0,75» har bidratt til å svekke oppslutningen om Pensjonsreformen. Det var derfor viktig at Stortinget ryddet opp. «Fradrag 0,75-regimet» forutsatte at reallønnsveksten var om lag 1,5 pst årlig, langt over det som har vært tilfelle i årene etter 2013. Under Solberg-regjeringen har alderspensjonistene i gjennomsnitt tapt 10.000 kroner fram til 2020 bare i folketrygden. Regjeringen har spart over 9 mrd. kroner. En liten del av dette tas igjen i 2021 etter Stortingets forskjellige vedtak. Regjeringen lyktes ikke i å skyve regulerings spørsmålet over til det regjeringsoppnevnte Pensjonsutvalget som skal evaluere pensjonsreformen.

Budsjettavtale, trygdeoppgjør og Stortingets inntreden

I budsjettavtalen for 2021 mellom regjeringspartiene og Frp ble det gjort et avgrenset vedtak om å regulere alderspensjonene i folketrygden med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst for 2021. En samlet opposisjon (de rødgrønne og Frp) vedtok senere at omleggingen skulle gjøres permanent. I tillegg vedtok opposisjonen at det skulle gis ekstra kompensasjon for 2020 i årets trygdeoppgjør.

[Fra 1. mai 2021 ble alderspensjonene økt med 4,99 pst](#) noe som tilsvarer en årlig vekst fra 2020 til 2021 på 3,58 pst. Grunnbeløpet ble økt med 4,98 pst fra 1. mai 2021 til 106.399 kroner. Heretter skal Stortinget få trygdeoppgjøret som egen sak før sommeren.

Figur 3: Realvekst i lønninger og alderspensjon 2011-2021*

* SSB Konjunkturtendensene 2021/3 (sept. 2021) er brukt for anslag på lønns- og prisveksten i 2021.

Unio har over 380.000 medlemmer: lærere, lektorer, førskolelærere, sykepleiere, forskere, politi, prester, fysioterapeuter, ergoterapeuter, diakoner, skatterevisorer, konsulenter, ledere, radiografer, maskinister og bibliotekarer

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier : sikre full sysselsetting : øke forskningen : kjempe mot offentlig fattigdom og privatisering av sentrale offentlige tjenester : øke verdsettingen av utdanningsgrupper i offentlig sektor : sikre gode trygde- og pensjonsordninger

Unio

UTDANNINGS
FORBUNDET

**FORSKER
FORBUNDET**

POLITIETS
FELLESFORBUND

 Presteforeningen

ergoterapeutene

 **AKADEMIKER
FORBUNDET**

 Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

 **Skatterevisorenes
Forening**

